

TENYÉSZSERTÉSEK SZABADTARTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE MAGYARORSZÁGON

Alexy Márta, Gundel János, Nagy Géza

Summary

The applying technology is an alternative approach of pigkeeping-systems. At outdoor pig production breedingsows are kept on pasture in all year or in a certain period of the year. The important equipments of the outdoor pig production are farrowing or grouping sows huts which save pigs against the effects of extreme weather and electric fences which surround and divide the pasture. Supplementary feed can be fed from the ground or from feeders which are made of steel or timber. One of main advantages of this keepingsystem is the total mobilizing keepingstechnology.

Within the theme of study we are performing an experiment to examine how can be adapted this system to the Hungarian circumstances. Pannonhybrid F1 gilts are used at this experiment, 28 gilts are kept on pasture all day and 28 gilts are kept in traditional indoor system. We are performing weight measure monthly and gathering data about supplementary concentrate feed mass. To the aims belongs ethological observations and examination of grassland.

We would like to continue our experiment with observation of farrowing of four pastured sows, also gathering data afterfarrowing statement.

Összefoglalás

A sertések szabadtartása a sertéstartás nemzetközi érdeklődést kiváltó módja, amelyben a tenyészkocák egész évben vagy az év bizonyos időszakában a szabadban vannak. A sertés-szabadtartás lényeges eleme az állatok szélsőséges időjárás elleni védelméül szolgáló kunyhórendszer és a terület körbekerítésére, illetve a szakaszok elválasztására alkalmas villanypásztor. A kiegészítő abraktakarmány feletetése a földről vagy fából, fémből készült önetetőkből történhet. Ezen sertéstartási- mód nagy előnye a teljes mobilizálhatóság.

A témakör keretén belül egy kísérletet végzünk e technológia magyarországi adaptálhatóságára. Vizsgálatainkat Pannonhibrid kocasüldőkkel állítottuk be, 28 egyed legelői és 28 egyed hagyományos zárt körülmények közötti tartásával. Adatgyűjtésünk kiterjed a havonkénti testsúlymérésre, részletes vérvizsgálatra, a kiadott takarmány mennyiségének meghatározására; etológiai és a gyepvel kapcsolatos megfigyelésekre. Kísérletünket, a mesterséges termékenyítést követően négy, a legelőn felnevelt koca fialásával kívánjuk folytatni, figyelemmel kísérve a fialás körülményeit és a malacnevelés időszakát is.

Történelmi előzmények és a mai helyzet

A sertések szabadtartása a sertéstartás nemzetközi érdeklődést kiváltó módja, amelyben a tenyészkocák egész évben vagy az év bizonyos időszakában a szabadban vannak.

E tartásmód nem újszerű Magyarországon. A 18. századtól vannak hiteles leírásaink sertéstartásunk módjáról, szerepéről, ami napjainkig folyamatosan változott. A teljesen extenzív körülmények között tartott bakonyi és szalontai sertést a 19. században a mangalica váltotta fel. „Ezket a fajtákat még lehetett extenzíven, jórészt természetes takarmányforrásokon - nyáron legelőn, télen makkon - tenyészteni. A 20. század második felétől egyeduralmukodóvá vált hússertések viszont már intenzív tartást, folyamatos takarmányozást, ólas elhelyezést igényelnek” (SZABADFALVI 1991). Ezzel megváltozott sertéstartásunk, - tenyésztésünk egész rendszere. Vagyis azt mondhatjuk, hogy - háziállataink közül legutolsóként - befejeződött a sertések háziasítása, hiszen ettől az időtől kezdve az ember által megteremtett környezetben, csak az ember által nyújtott takarmányt fogyasztotta.

„A sertéshústermelés folyamatos intenzifikálásával, a tenyészállatokat is kiemeltük természetes környezetükből és egy mesterséges (automatizált) közegbe helyeztük át” (SZABADFALVI 1991). A nagy termelési eredményeket csak intenzív, nagy szaporaságú, jó anyai tulajdonságokkal rendelkező, megfelelően fejlett, jó egészségi állapotú és konstitúciójú tenyészkoca-állománnyal lehet elérni. A zárt tartási körülmények között ezt a tenyészkoca-állomány kifutós tartásával kívánják megvalósítani, ahol a friss levegő, a napfény jótékony hatása érvényesül ugyan, de szabad mozgásra még mindig csak korlátozott lehetőség van. Ennek alternatívája lehet a legelőre alapozott kocatartás.

A jó legelő, mely herefélét és fűfélét is tartalmaz, csökkenti a takarmányköltséget és segít növelni a kocaállomány reprodukciós kapacitását. Tenyészkocák, melyeket pillangósokat is tartalmazó legelőn tartanak, kisebb mértékű fehérje-kiegészítést igényelnek (WHEATON és REA 1993).

Az állat igényei a szabadtartásban

A sertés együregű, összetett gyomrú gazdasági állatfajunk. Bár takarmánybázisát az abraktakarmányok képezik, szívesen fogyasztja a gyep fűtermését is, akár frissen, zöldtakarmányként, vagy szárítva, szénadara formájában. Mindenevő állatként a növényeken kívül az állati eredetű táplálékot is elfogyasztja. Feltehetően ehhez kötődik turkálási szokása, mely révén a földben élő giliszták, rovarok, csigák fogyasztásával állati eredetű fehérjéhez jut. Mindezen tulajdonságai teszik lehetővé legelőn tartását.

A fentiek ellenére a modern fajták nem képesek nagy mennyiségű zöld vagy lédús takarmányt felvenni, ezért a legelő elsősorban élettérként szolgál számukra (WHEATON és REA 1993) és kisebb-nagyobb mértékű abrak kiegészítésre szorul.

Környezeti feltételek

Ott érdemes sertés-szabadtartást létesíteni, ahol az évi csapadékmennyiség nem haladja meg az 535 mm-t és a tengerfeletti magasság felső határa 240-250 m (THORNTON 1988). A Pig Improvement Company (1992) ajánlása szerint az évi 750-800 mm csapadék mellett még sikeresen lehet alkalmazni ezt a technológiát. Előnyös azonban az

erős szélsőségektől mentes klíma. Az ilyen tartáshoz legalkalmasabbak a sík vagy enyhén lejtős területek (Mc CULLOGH 1993) gyengébb minőségű, jó vízáteresztő és -megtartóképességű homokos, enyhén kavicsos vagy meszes talajai (JSR, 1995).

Technológiai feltételek

A terület kiválasztásakor fontos szempont a könnyű megközelíthetőség (ember és gép által), és a biztonsági intézkedések megvalósítása.

A szabadtartáshoz szükséges eszközök az állatok szélsőséges időjárás elleni védelméül szolgáló „kunyhók”, melyek egyedi fiasztatók vagy csoportos elhelyezésre alkalmas, fából, fémből vagy műanyagból készült, szigetelt, vastag alomszalmával ellátott, mobil építmények. A terület körbekerítésére, illetve az egyes legelőszakaszok elválasztására alkalmas a villanypásztor, két, vagy három drótsorral szerelve.

Nyáron dagonyázóterek létesítése nélkülözhetetlen, ahol a sertések sárral tudják befedni egész testüket. Ez segít a hőszabályozásukban és véd a napégéstől. A meleg elleni másik védekezési lehetőség az ún. sertészuhany, amely egy csőrendszer, amiből a víz bizonyos időközönként és ideig folyik az állatokra. Szélsőséges időjárás esetén védelmet jelent a legelőn felépített földhányás, szerencsés, ha a legelőn fa, illetve bokor található, mely árnyékadó és szélfogó. (<http://agrar.hu-berlin.de>, 2001). Az esetleg szükséges kiegészítő (koncentrált) takarmány etetése történhet fából vagy fémből készült önetetőkből, illetve, pelletált takarmány esetén, a földről. Az itató lehet nyomólapos, szinttartós, de higiéniai szempontok alapján mégis legalkalmasabb a szopókás megoldás. Komoly feladat az állatok hideg időben való vízellátása.

További előny lehet, hogy mindössze egy-két évvel a sertések legeltetésének megkezdése után a gyep növényállományának összetétele akár 30%-ban is megváltozhat, sőt, néhány ritka és/vagy veszélyeztetett növényfaj képes fennmaradni a ezeken a legelőkön (BEINLICH és POSCHLOD 2001).

A hagyományos, zárt tartási rendszerrel összehasonlítva, ez a technológia lehetőséget kínál a beruházási költségek, illetve a telep állandó költségeinek mérséklésére. Dán és amerikai adatok szerint a létesítés költségei, a zárt technológia létesítési költségeinek fele (<http://sp.dk> 2000), illetve egyharmada (Mc CULLOGH 1993). A sertés-szabadtartásnak is egyik nagy problémája a takarmányköltség (BARBARI és mtsai 1997). Ekkor ugyanis többlet energiát igényel a mozgás és a létfenntartás, utóbbi különösen a téli időszakban. Ezekben a hónapokban a takarmányfelvétel akár 15-25%-kal is megnövekedhet, függően a hőmérséklettől. Éves átlagban 8-1%-os többlet takarmány-felhasználással kell számolnunk (Mc CULLOGH 1993).

Saját kísérlet

A fent közölt irodalmak figyelembe vételével, sertés-szabadtartási kísérletünket, 2000. októberében kezdtük el. A kísérlet beállítására egy zárt rendszerű sertéstelep területén belül került sor, egy másfél hektárnyi szabad terület gyepesítésével. A felhasznált fűfajta tisztavetésű angol perje volt. Az első kaszálásra 2001. májusában került sor, melyet júniusban követett a második, illetve július elején a harmadik és a legelőterületet négy szakaszra osztottuk fel.

2000. márciusában választottuk ki a kéttényezős kísérletben szereplő 28 kontroll, illetve 28 kísérleti kocasüldőt, ügyelve arra, hogy az állomány minél nagyobb hányadban álljon testvérpárokából, hogy esetlegesen eltérő teljesítményüket össze tudjuk hasonlítani. A tényleges kísérleti munka 2001. július 11-én kezdődött. A kísérlet beállításkor mind a két állomány csaknem azonos súlyú volt.

A kocasüldők, a Pannonhibrid konstrukció anyai vonalába (magyar lapály x magyar nagyfehér F1) tartoznak, egyedi megjelölésük krotáliával történt.

Állategészségügyi ellátásuk azonos.

A kontroll csoportot zárt, kifutós tartásban (betonpadlós, hígrágya-kezelési rendszer, természetes szellőztetés), a kocaszálláson, 2x14-es falkában helyeztük el. A takarmányozás módja önetetőből szárazdarás, ad libitum, nyolc hónapos korig, majd adagolt etetés, 2 kg/egyed/nap mennyiséggel. Vízellátás szópókás itatóból.

A 28 kísérleti süldő egy csoportban, az első legelőszakaszra került. A terület bekerítése, illetve a szakaszok elválasztása villanypáasztorral történt. Tekintettel a nyári melegre, számukra az egyes legelőszakaszokon dagonyázóteret létesítettünk. A tűző nap ellen két bádogtetőt tettünk ki, mely alá a fémből készült etető került. A takarmányozás módja, technológiája, a takarmány összetétele, konzisztenciája megegyezik a kontroll csoportéval. A vízellátást egy állványra szerelt, három szópókafejjel ellátott itatóval oldottuk meg.

Adatgyűjtésünk a havonkénti testsúlymérésre, a kiadott takarmány mennyiségének feljegyzésére, komplex vérvizsgálatra, etológiai (napi ritmus, szociális viselkedés, terület-preferencia) és a gyepvel kapcsolatos vizsgálatokra (hozam-, fűösszetétel-változás, területborítottság) terjed ki.

Október végén a kísérleti tartástechnológia kiegészül egy csoportos elhelyezésre alkalmas 24 m²-es fából készült kunyhóval, ahol a vemhes állatok tartózkodhatnak.

Kísérletünkben, a mesterséges termékenyítést követően a vemhes állatok a legelőn maradnak, majd a telep elletőépületébe kerülnek lekutricázásra. A választás után azonnal visszakerülnek a legelőre. Kivételesen alól négy koca, melyeket a „szabadban” kívánunk fialtatni, melyhez az állatok részére újabb legelőszakaszt és egyedi fiattatókunyhókat biztosítunk. További adatokat, megfigyeléseket kívánunk gyűjteni a fiálások körülményeiről, majd a malacneveléssel kapcsolatban is, és terveink szerint legalább négy ellést fogunk értékelni.

Irodalomjegyzék:

- Barbari, M.-Ferrari, B.-Botcher, RN.-Hoff, SJ. (1997): The application of electronic individual feedings system in groups of outdoor sows. *Livestock Improvement* 5. Vol.2. 619-625.
- Beinlich, B.-Poschlop, P. (2001): Low intensity pig-pastures as a alternative approach for biotope management.
- <http://sp.dk>, Dániai Mezőgazdasági Minisztérium (2000)
- <http://agrar.hu-berlin.de>, 2001.09.11
- JSR. Healthbred Ltd.-Atlantic Deutschland (1995): Leitfaden zur outdoor-Haltung von Sauen, JSR Healthbred Ltd.; Southburn Offices, Drfffield YO259ED
- McCullogh, R.(1993): Outdoor pig production. <http://anm123c-1.asft.ttu.edu>
- Pig Improvement Company, (1992): Getting started in outdoor pig production. Pig Improvement Company, Fyfield Wick Abingdon, Oxfordshire, OX135NA

- Rea, J.C.-Wheaton, H.N. (1993): Forages for swine. <http://muextension.missouri.edu>
Szabadjalvi, J.(1991): A sertés Magyarországon. Debrecen. 1-265.
Thornton, K. (1988): Outdoor pig production. Farming Press, 1. 1-248.
-

Szerzők: Dr. Gundel János, egyetemi magántanár
DE ATC MTK Állattenyésztési és Takarmányozási Tanszék
4032. Debrecen, Böszörményi út 138.
Dr. Nagy Géza, egyetemi tanár, tanszékvezető
DE ATC AVFI Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék
4032. Debrecen, Böszörményi út 138.
Alexy Márta, PhD hallgató
DE ATC AVFI Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék
4032. Debrecen, Böszörményi út 138.